

Museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam

EGOTECTUUR / EGOTECTURE

no. 032

Egotecture - space for the individual

From citta ideale to cyberspace, from Hans Vredeman de Vries to Inez van Lamsweerde, from Mirror, Mirror on the Wall to Big Brother is Watching You. Show me your architecture and I'll tell you who you are. Tell me who you are and I'll show you your architecture. *Egotecture* does not tell a story about architecture or about your ego; it is architecture and you are the designer. You make connections and establish relationships, while perambulating five centuries of the history of space. The aim of the present exhibition is to make manifest the covert connection between the way in which we experience space and the way we see ourselves. The five centuries of architecture on display serve as the conduit of the self-image, of self-consciousness and of self-deception. On the other hand

the exhibition also demonstrates the architectural metaphor that was requisite to the invention of individual inner space during the Renaissance. And once consolidated as a metaphor for our internal processes, all the characteristics taken on by this inner life over the course of time also accrued to this metaphor: space became subjective, it became a metaphor for freedom, free will and emancipation, for fear, loneliness and self-reflection. Every possible state of mind, ambition, and reflection can be reduced to spatial sensations. In order to follow the development of this metaphor, a mental history of space is necessary. Such a history, particularly if it is extrapolated into the future, cannot be other than very subjective. *Egotecture*: not a science, but an essay.

The Boijmans Van Beuningen Museum has a great deal of

architecture amongst its holdings; that is, art that has architecture as its direct subject, ranging from the well-known *Tower of Babel* by Pieter Bruegel to the model of the Van Nelle factory. The collection of Old Masters contains many splendid church interiors and town views; the collection of modern art includes among many other things a number of architectural photographs by the German artist Günther Förg. The Print Room has many boxes of prints and drawings representing key monuments of various eras, often intended as study material for aspiring architects. A larger portion of the collection, however, consists of pictures in which the architecture provides the setting for human actions; it functions as the background or podium for a particular narrative or an idea. This can take most any form: a shabby interior or a run-down neighborhood, an elegant party

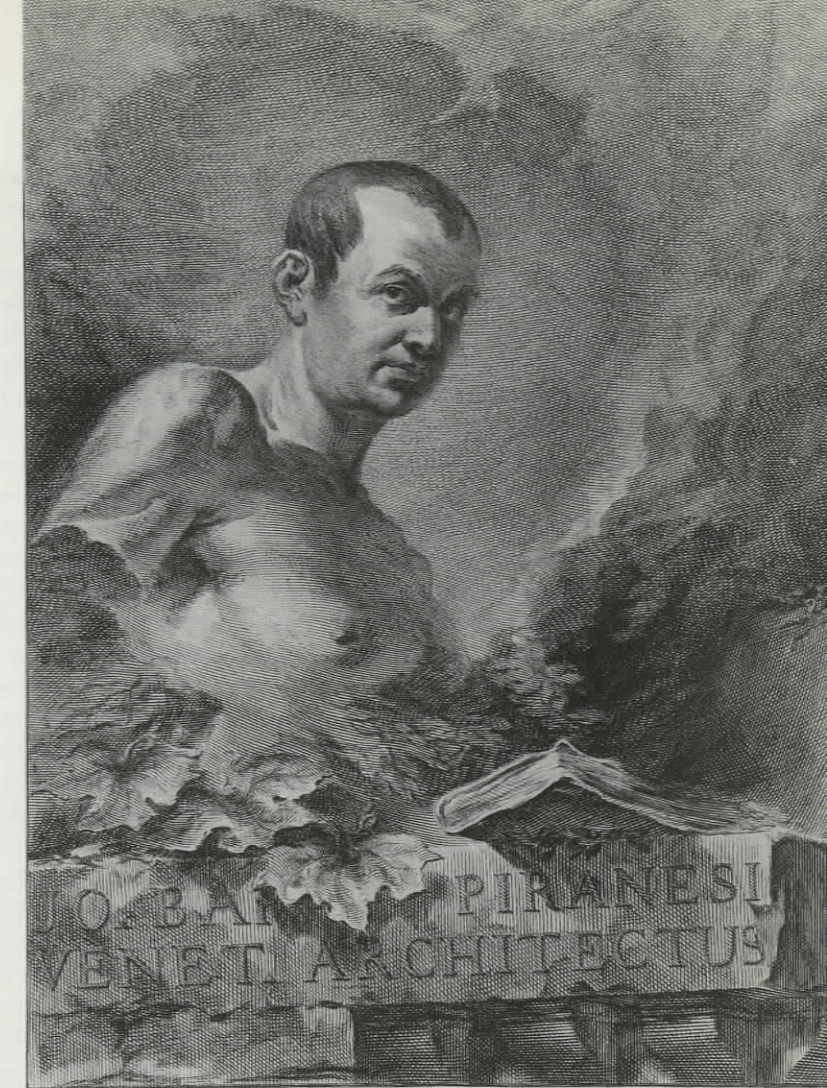
held in a magnificent ballroom, or a gathering in the courtyard of the Louvre. Such images are not normally subsumed under the rubric of 'architecture', but traditionally fall into such categories as 'history paintings', 'genre pieces' and 'portraits'. Nonetheless, these works of art also express the architectural conceptions, held consciously or unconsciously, by an artist and his or her time. Sometimes such cases are especially telling, as they lack the element of idealization. Through the architecture an action gets its meaning, it is, quite literally, located. One can speak here of a spatial mise-en-scène rather than of a concrete architectonic object: architecture as a stage on which players perform, as the backdrop for human activities, as a catalyst to experience. We are thus not dealing with the intended and deliberate depiction of well-known architectonic elements, such as buildings, ornament,

Egotecture - ruimte voor het individu

Van citta ideale tot cyberspace, van Hans Vredeman de Vries tot Inez van Lamsweerde, van spiegelkje spiegelkje aan de wand tot Big Brother is Watching You. Toon mij uw architectuur en ik zeg u wie u bent. Zeg mij wie u bent en ik toon u uw architectuur. *Egotecture* vertelt geen verhaal over architectuur of over uw ego; zij is architectuur, en u bent de ontwerper. U maakt verbindingen en legt verbanden, terwijl u zich beweegt door vijf eeuwen geschiedenis van de ruimte. De tentoonstelling is een poging te laten zien dat er een verborgen verband bestaat tussen de wijze waarop we de ruimte ervaren en ons zelfbesef. Zij vertoont beelden van vijf eeuwen architectuur als drager van het zelfbeeld, het zelfbewustzijn en de eigenwaan. Omgekeerd laat zij ook zien dat de uitvinding van een individuele innerlijke ruimte in de renaissance een architectonische metafoor nodig had. Een eenmaal verzelfstandigd als metafoor van ons innerlijk, kreeg deze metafoor alle trekken mee die dit innerlijk in de loop der tijd heeft aangenomen. De ruimte werd subjectief; zij werd metafoor van de vrijheid, vrije wil en emancipatie, en van angst, eenzaamheid en zelfbezinning. Alle mogelijke gemoedstoestanden, ambities, reflecties, kunnen worden herleid tot ruimtelijke sensaties. Om de ontwikkeling van deze metafoor te volgen, is een mentaliteitsgeschiedenis van de ruimte nodig. Zo'n geschiedenis, zeker als ze tot in de toekomst loopt, kan niet

anders dan zeer subjectief zijn. *Egotecture*: geen wetenschap, maar een essay.

Museum Boijmans Van Beuningen heeft veel architectuur in zijn collectie. Het betreft kunst die de architectuur expliciet tot onderwerp heeft. Van de bekende *Toren van Babel* van Pieter Bruegel, tot de maquette van de Van Nellefabriek. De collectie Oude Kunst bevat schitterende kerkinterieurs en stadsgezichten. De verzameling Moderne Kunst bevat onder meer een aantal architectuurfoto's van de Duitse kunstenaar Günther Förg. In het prentenkabinet zijn dozen vol met prenten en tekeningen van de hoogtepunten uit de architectuurgeschiedenis te vinden, vaak bedoeld als studiemateriaal voor architecten in opleiding. Maar een nog groter deel van de museumcollectie bestaat uit beelden waarop de architectuur het 'kader' van een levenstaferel is: als achtergrond of podium van een bepaalde handeling of een gedachte. Dat kan dus van alles zijn: een onooglijk interieur of een armoe-dige straat, een feest in een schitterende balzaal of een samenscholing op de binnenplaats van het Louvre. Deze beelden worden doorgaans niet onder de kop 'architectuur' gerubriceerd, maar traditioneel als 'historieschilderij', 'genrestuk' of 'portret'. Niettemin zegt ook deze kunst veel over de (onbewuste) architectuur-opvattingen van een kunstenaar en zijn of haar tijd. Soms zelfs meer, omdat zij hier het idealiserende element mist. Door de architectuur krijgt een handeling

ruins or squares. Architecture as an independent discipline is not the subject here, but rather architecture as a theater in which human actions are played out. Through a process of secularization the ego, the inner world of the individual, eventually became the cause, the empowerment and the touchstone of this drama.

Within this evolution four different periods can be distinguished. During the first, humanist period, the ego was described and defined. Research into the workings of perspective went hand in hand with an increasing tendency on the part of Renaissance man to see himself as the center of the world. The period of Enlightenment was characterized by a need for reflection, in which sublime spatial experience is emphasized. For the first time in history the individual began to think about himself as an individual. An 'introspective revolution' took

place, a wave of preoccupation with the self. In the modernist period the need for speculation arose, an enforced search for pure, lucid space. The discovery that the ego is not the absolute and sovereign ruler for which it was held during the Enlightenment gave rise to feelings of doubt and uncertainty. And, entirely in keeping with this world view, architecture became a form of compensation, an apotropaic device to ward off these fears through purification of space by means of transparency, light, air and sun. The fourth period, which is beginning now, is typified above all by transcendence. With this notion in its sights the exhibition ends by firing a number of warning shots about the virtualization of both the individual and space in the digital age. The human individual as well as his spatial environment come to transcend the physical limitations of the body and the building respectively.

Both are progressively losing the necessity of having a nucleus, a skeleton. The historical connection between space and the ego seems to have been circumvented: the two no longer need one another.

Traditional architectural history is not very conducive to a good understanding of the psychology of space; it has always been a history of styles and of individual monuments. Because the museum's collection spans five centuries, this exhibition provides a unique opportunity to look at the history of architecture from a different vantage point. In the works on show we see people engaged in various activities and in various situations. Sometimes no figures are actually present, but it is immediately evident that the work has been charged with human emotion. The title given to the work at hand can also reinforce this impression. All of the works in

the exhibition thus contain a certain measure of personal drama, drama that can take on various forms. The idea of Space as a psychological construct can evoke associations with positive, optimistic feelings about new and unexplored opportunities. But it can just as easily produce sensations of anxiety, loneliness and solipsism. Space can also function as the physical manifestation of a worthwhile existence and refer to values conceived of as 'eternal'. It can also, on the other hand, just as easily elicit feelings of emptiness, abandonment, insecurity, disengagement, meaninglessness. A survey of centuries of architectural images suggests that nothing is quite as suitable to the assimilation and representation of the essence of life as space. Moreover, there are few such essences which cannot be translated into the spatial idiom. *Egotecture* makes it clear that in

betekenis, krijgt zij, letterlijk, een plaats. In zo'n geval kun je beter spreken van een bepaalde ruimtelijke misen-scène dan van een concreet architectonisch object: architectuur als het toneel van handelingen, als de achtergrond van gedragingen, als een stimulans voor ervaringen. Het gaat dus niet om de doelbewuste weergave van bekende architectonische elementen, zoals gebouwen, ornamenten, ruïnes of pleinen. Aan de orde is niet de architectuur als een object of als een zelfstandige discipline, maar de architectuur als theater van het menselijk gedrag. Het ego, de individuele binnenwereld, werd in een proces van secularisering uiteindelijk de oorzaak, de energiebron en het ijkpunt van dit gedrag.

Daarbij worden vier perioden onderscheiden. In de eerste, de humanistische periode, werd het Ik beschreven en gedefinieerd. Onderzoek naar de werking van het perspectief ging hand in hand met een toenemend zelfbewustzijn van de renaissance mens als centrum van de wereld. De periode van de Verlichting wordt gekenmerkt door een behoefte aan reflectie, waarin de nadruk ligt op een sublieme ruimtelijk ervaring. Voor het eerst in de geschiedenis gaat het individu ook over zichzelf als individu nadenken. Er vindt een 'introspectieve revolutie' plaats, een golf van zelfonderzoek. In de modernistische periode ontstaat een behoefte tot speculatie, een geforceerd zoeken naar pure, zuivere ruimte. De vaststelling dat het ego absoluut niet de soevereine heerser was waar men hem in de Verlichting voor

had gehouden, creëerde een innerlijk waar twijfel en angst regeerden. En geheel in overeenstemming met dit wereldbeeld werd architectuur een vorm van compensatie, een bezwering van die angst door middel van zuivering van de ruimte: transparantie; licht, lucht en zon. De vierde periode, die nu zo ongeveer begint, wordt gekenmerkt door transcendentie. Met het oog daarop sluit de tentoonstelling af met een aantal schoten voor de boeg over de virtualisering van zowel het individu als de ruimte in het digitale tijdperk. Individu en ruimte ontstijgen de materiële orde van het lichaam en het gebouw. Beide verliezen in toenemende mate de noodzaak een kern te hebben, een skelet. De historische band tussen ruimte en het ik lijkt verbroken. Ze hebben elkaar niet langer meer nodig.

Op een goed begrip van de psychologie van de ruimte is de traditionele architectuurgeschiedenis niet toegesneden. Zij is altijd een geschiedenis van stijlen en objecten geweest. Omdat de collectie van het museum vijf eeuwen overspant, was de tentoonstelling een bijzondere gelegenheid om het eens anders te bekijken. In de tentoongestelde werken zien we steeds mensen in een of andere situatie. Soms is er niemand te zien, maar ook dan wordt onmiddellijk duidelijk dat er aan het werk een emotionele lading is meegegeven. Ook de titel van een werk kan daar overigens aan meehelpen. Alle getoonde kunstwerken belichamen daarmee een zekere mate van persoonlijke dramatiek, waarbij dat drama

allerlei vormen kan krijgen. Zo kan Ruimte als een psychologisch gegeven associaties oproepen met positieve, optimistische gevoelens over ongekende mogelijkheden. Maar net zo goed kan ze juist verwijzen naar gevoelens van benauwenis, eenzaamheid en solipsisme. Ruimte kan ook de belichaming zijn van een zinvol bestaan en verwijzen naar 'eeuwige' waarden. Andersom is ze ook gezien als leegte, als verlatenheid, onbepaaldheid, neutraliteit, nietszeggendheid. Wie zijn oog langs eeuwen van verbeelding laat gaan, ziet dat maar weinig zo geschikt is voor het opnemen en verbeelden van levensessenties als de ruimte. Sterker nog, er zijn weinig van die essenties die niet als een kwestie van ruimte kunnen worden weergegeven. *Egotecture* maakt duidelijk dat in het westen de afgelopen vijf eeuwen in het teken stonden van de mens een plaats te geven in het universum. De mens kwam centraal te staan, en alleen al deze formulering is ruimtelijk. Maar sinds de opkomst van de psychologie weten we ook dat dit centrum slechts een innerlijke projectie kan zijn, dat dit centrum allesbehalve controle betekent. Niet een onvervreembare kern, maar alleen een houvast. In de hedendaagse psychologie heeft men het zelfs nauwelijks nog over deze kern. Na het humanistische zelfvertrouwen, kwam ook een fundamentele twijfel op aan wat de mens vermag. Van de maat aller dingen tot een nietig stofje in de kosmos. Samengevat: de opmerkelijke chronologische parallele ontwikkeling, de ontdekking, conceptualisering, abso-

luterling en virtualisering van zowel Ruimte als Zelfbesef verlopen op verschillende niveaus. Ze kunnen als elkaars metaforen worden opgevat, als analoog aan elkaar, en wellicht zelfs als elkaars oorzaak en/of gevolg worden gezien. *Egotecture* kan worden beschouwd als de historische architectuurcyclus van het zelfbewustzijn, een cyclus van zo'n vijfhonderd jaar: de coördinatenstudies van de zestiende eeuw, de vroege onderzoeken naar het parallax-effect in de achttiende eeuw, de modernistische conceptie van universele Ruimte als een positieve waarde in zichzelf, de deconstructivistische 'gebroken' ruimte, en uiteindelijk de cyber-ruimte, i.c. de hyperspace van de immersieve en interactieve domeinen van Virtual Reality, Intelligente Omgevingen en digitale netwerken.

Het spreekt voor zichzelf dat de voor zo'n geschiedweergave geselecteerde beelden zeer divers zijn. Er is geput uit alle afdelingen van het museum, aangezien ruimte zich nu eenmaal niet laat herleiden tot deze of gene discipline, laat staan tot een bepaald depot. Het gaat om schilderijen, sculpturen, prenten, tekeningen, maquettes, foto's, installaties, videowerken, keramiek en meubilair. Steeds is gezocht naar representaties van ruimte die iets zeggen over de positionering van het individu in de wereld. Bijvoorbeeld een oefening, zoals in het werk van Hans Vredeman de Vries, die door middel van perspectiefstudies probeerde tot een verwetenschappelijking te komen van de verhouding tussen blik-

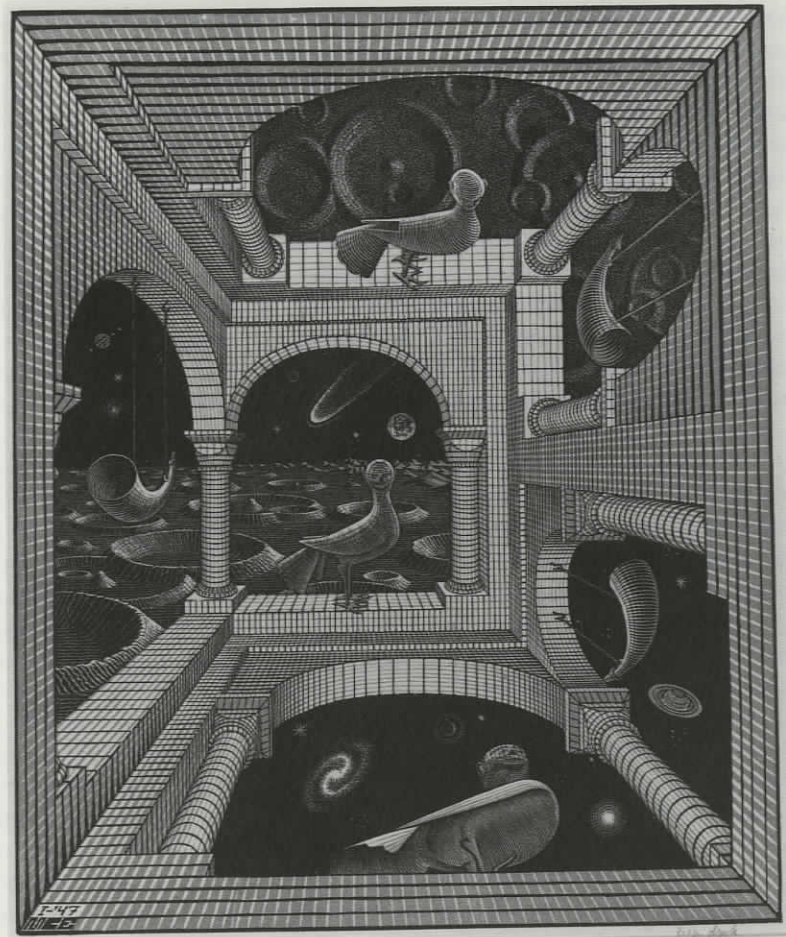

western Europe the last five centuries have been characterized by the desire of human beings for a place in the greater scheme of things. Man became central, and this formulation in itself is a spatial one. But since the rise of psychology we also know that this center can be no more than an internal projection, that what it signifies is anything but control: not an indivisible nucleus, but merely a crutch. In modern psychological writings such a 'nucleus' is barely mentioned. After the self-confidence of humanism came fundamental doubt as to what was within the reach of human beings. From the measure of all things man has been demoted to an insignificant particle in a vast universe.

To summarize: the discovery, the conceptualization, the making absolute and the virtualization of both Space and Consciousness of the Self show a striking chronological parallelism in their respective developments, one which furthermore took place on several different levels. The various levels can be seen as metaphors or analogies for one another, and perhaps even be thought of as one another's cause and/or effect.

Egotecture can be considered the cyclical architectural history of consciousness of the self, having a cycle of some five hundred years: the 16th-century studies of mathematical coordinates, the early research into the phenomenon of parallax during the 18th century, the modernist conception of universal Space as having value in itself, the 'broken' space of the deconstructionists, and, finally, cyberspace, in this case, the hyperspace of the immersive and interactive domains of Virtual Reality, Intelligent Environments and digital networks.

Obviously, the works of art selected for a historical survey

of this type are very diverse in character. We have drawn from every department of the museum, as the concept of space is of course not limited to one particular discipline, let alone to one single depot. We have included paintings, sculptures, prints, drawings, architectural models, photographs, installations, videos, ceramics and furniture. Our search was for representations of space which are informative with regard to the location of the individual within the world. For example, a drawing such as that of Hans Vredeman de Vries, who attempted through a study of perspective to scientifically determine the proper relationship between field of vision and reality. For example, a sublime architectural fantasy by Giambattista Piranesi, who discovered that antique ruins have a psychological dimension. Like the physically impossible spaces of Maurits Escher, who specialized in cre-

ating optical illusions and their ensuing perceptual confusion. But also, for example, a portrait of René Descartes, who devised an entire philosophical system predicated on the ego. Or the war scenes of Francisco Goya, who gave visual form to the most horrific atrocities perpetrated by members of the human race. Or the inner labyrinth, as visualized by René Magritte. In one series space is charged with subjectivity; another deals with the history of subjectivity, rendered with the aid of spatial metaphors. Recognized masters of space such as Saenredam, Rembrandt and Feininger have been juxtaposed with less obvious choices such as Cindy Sherman, Francis Bacon, Dick Bruna, Jerry Springer and... you yourself!

Indeed, you, the museum visitor, also participate. You yourself are, as it were, the work that establishes the mutual connec-

tion between the work and reality. Bijvoorbeeld een sublieme architectuurfantasie van Giambattista Piranesi, die in de antieke ruïnes een psychologische lading ontdekte. Bijvoorbeeld een onmogelijke ruimte van Maurits Escher, die van gezichtsbedrog en navenante verwarring zijn specialiteit maakte. Maar bijvoorbeeld ook een portret van René Descartes, die een hele filosofie op egocentrische leest schoeide. Of oorlogstaferelen van Francisco Goya, die de afgrondelijkste gruwelen van de menselijke soort in beeld bracht. Of het innerlijke labyrint, zoals verbeeld door René Magritte. In de ene serie is er sprake van ruimte die geladen wordt met subjectiviteit. In de andere van een geschiedenis van subjectiviteit, in beeld gebracht aan de hand van ruimtelijke metaforen. Erkende meesters van de ruimte als Saenredam, Rembrandt, of Feininger duiken op naast minder voor de hand liggende figuren als Cindy Sherman, Francis Bacon, Dick Bruna, Jerry Springer en... uzelf!

Inderdaad, u als bezoeker doet ook mee. U bent als het ware het werk dat alle andere werken onderling verband geeft. Een tentoonstelling over de wisselwerking tussen mens en ruimte zou een kans missen wanneer zij alleen uit tweedimensionale beelden bestond. De bezoeker zelf is natuurlijk degene die het onderwerp letterlijk tot leven kan brengen, door zijn bewegingen door de zaal. Daartoe zijn er in de tentoonstelling voorzieningen aangebracht die de ontmoeting met het

onderwerp letterlijk 'verruimtelijken'. Ze zorgen ervoor dat die ontmoeting datgene betekent waar de tentoonstelling de ontwikkeling van laat zien: de confrontatie met jezelf. Deze ervaring laat zich niet naververtellen, ze moet worden beleefd.

De tentoonstelling zou niet mogelijk zijn geweest zonder de hulp van iedereen die mij bij de samenstelling en inrichting ervan hebben geassisteerd. Dank hiervoor.

Ole Bouman

Ole Bouman is hoofdredacteur van *Archis*, tijdschrift voor architectuur, stad en beeldcultuur.

Dit informatieblad is verschenen ter gelegenheid van de tentoonstelling *Egotecture*, samengesteld en vormgegeven door Ole Bouman, in Museum Boijmans Van Beuningen, 24 mei t/m 7 september 1997.

tions between all of the other works. An exhibition about the interaction between man and space would miss its mark if it were limited to only two-dimensional images: the visitor is the one who literally brings the exhibition to life by physically moving through the exhibition hall. This exhibition has been specially fitted out in such a way as to literally 'spatialize' the confrontation with its subject. The purpose of these extra facilities is to assure that the encounter is meaningful in the sense of the development which the exhibition is set up to demonstrate: the confrontation with yourself. This is an experience that cannot be told, it has to be undergone.

This exhibition would not have been possible without the help of everybody who assisted me in

its organisation and realization.
My heart felt gratitude.

Ole Bouman

Ole Bouman is editor-in-chief of *Archis*, Magazine for Architecture, City and Visual Culture.

This information leaflet accompanies the exhibition *Egotecture*, compiled and designed by Ole Bouman, in the Boijmans Van Beuningen Museum, May 24 - September 7, 1997.

Cover

René Magritte
The House of Glass,
gouache, 1939.

Figure 1

cabinet, Zeeland (?), c. 1600.

Figure 2

Francesco Polanzani,
Portrait of G.B. Piranesi,
engraving, 1750.

Figure 3

Giovanni Battista Piranesi,
etching from the 'Carceri'
series, c. 1750-1760.

Figure 4

Lyonel Feininger,
Ober-Weimar,
oil on canvas, 1921.

Figure 5

Maurits C. Escher,
Other World,
woodengraving in three colors,
1947.

Figure 6

Cindy Sherman,
Untitled film still #59A,
gelatin silver print, 1980.

Mei | May 1997 No. 32 Prijs | Price: f 0,50 COLOFON | COLOPHON: samenstelling en vormgeving tentoonstelling | compilation and exhibition design: Ole Bouman; assistentie | assistance: Linda Vlassenrood; redactie | editing: Jelle Bouwhuis; vertaling | translation: Andrea Gasten; fotografie | photography: Tom Haartsen; layout, zetwerk en druk | layout, typesetting and printing: Tripiti, Rotterdam (naar een ontwerp van | based on a design by Gracia Lebbink); oplage | edition: 1000

Omslag

René Magritte
La maison de verre,
gouache, 1939.

Afbeelding 1

buffetkast, Zeeland (?), ca. 1600.

Afbeelding 2

Francesco Polanzani,
Portret van G.B. Piranesi,
gravure, 1750.

Afbeelding 3

Giovanni Battista Piranesi,
Ets uit de 'Carceri'-serie, ca. 1750-1760.

Afbeelding 4

Lyonel Feininger,
Ober-Weimar,
olie op doek, 1921.

Afbeelding 5

Maurits C. Escher,
Andere wereld,
houtgravure in drie kleuren, 1947.

Afbeelding 6

Cindy Sherman,
Untitled film still #59A,
bromide druk, 1980.